

Anton Carbonell

Pere Calders, en una conversa amb Joan Oliver, afirmava: «La vostra escola de Sabadell, ara ha esdevingut gairebé un mite. Mereixia de ser així. La proposta que ens vau fer als més joves, va ser primer de tot convocar-nos. Fins aleshores, la paraula *intel·lectual* s'escrivia en majúscula i amb una mena de respecte reverencial. Vosaltres ens vau desintoxicar». I Calders continuava remarquant la importància del grup sabadellenc en la seva formació literària: «Era una finestra oberta en què la generació d'escriptors anterior a la vostra constituïa una mena de *vaques sagrades*, a les quals no podíem ni acostar-nos. Vosaltres vau fer una proposta de llibertat».

Contra la imatge faceciosa i simplista que ha acompanyat, sovint, la recepció de la Colla de Sabadell, cal incidir en l'activisme i en el dinamisme culturals que van desenvolupar a la ciutat vallesana durant la dècada dels vint del segle passat. I, com indiquen les paraules de Calders, van definir projectes sòlids que tindrien un impacte rellevant en la societat literària. Ja deia Francesc Trabal que el lema «sacrossant» del grup proclamava: «La qüestió és no estar mai parat». De fet, el creixement com a escriptors d'Armand Obiols, Joan Oliver i Francesc Trabal anirà molt lligat amb el seu protagonisme i implicació en les accions del grup sabadellenc.

I, efectivament, l'any 1919 un conjunt de joves intel·lectuals i artistes van prendre la iniciativa a Sabadell, «una ciutat atrafegada i sorruda, trista i rica», com la qualificava Joan Oliver. Hi havia una voluntat de sacsejar una societat que girava únicament al voltant del guany econòmic i presidit pels convencionalismes burgesos. Es plantejaven «remoure tanta monotonia» amb dos tipus d'accions que es movien entre l'humor punxant i l'activisme cultural. És en aquest sentit que s'ha d'entendre la provocació que comportava una mena de campament festiu i precari (vestits d'excursionista *sui generis* i instal·lats en una tenda sota una bauma), muntat a la font del Saüc, a tocar de la Mola de Sant Llorenç del Munt, per aquells joves que el mes de juliol de 1919 hi feien el seu acte fundacional. Tot i divertir-se i crear esperit de grup, les van passar magres. Però van aconseguir l'objectiu d'escandalitzar i avergonyir uns «excursionistes conscients, amants de la Natura, de l'aire lliure, de l'arqueologia, de l'ornitologia, etc.», que els van visitar i van marxar ofesos «tot cantant el cor de *Tannhäuser*, en la versió catalana de Joaquim Pena».

Aquella primera acció col·lectiva va cohesionar el grup inicial de la Colla. Quan Francesc Trabal, l'11 de novembre de 1919, presenta la conferència «La música i les ciutats solitàries» es converteix en el detonant de l'Associació de Música de Sabadell (1920). Aquesta entitat portarà a la ciutat vallesana concertistes d'alt nivell com la clavecinista Wanda Landowska, el pianista Ricard Vinyes o el violoncel·lista Pau Casals. A més, fomentarà la creació d'associacions de música arreu del territori català i farà una aposta pels compositors innovadors, com Erik Satie, i per la jove avantguarda musical francesa (Milhaud, Poulenc). Cal subratllar aquesta capacitat que tindrà el grup sabadellenc de difondre la cultura i la modernitat amb sentit de país i, alhora, amb una visió cosmopolita. Perquè, com va explicar Joan Oliver, existia en la Colla un veritable interès per l'articulació cultural de Catalunya: «Vull també recordar que vam menar una campanya que en deïem de les *ciutats solitàries*: Sabadell, Terrassa, Vic, Figueres, Manresa, Igualada... En Trabal i jo hi anàvem a parlar de la «Catalunya-Ciutat», que era una idea potser de Xènius.

[...] Vam lluitar contra el centralisme de Barcelona i això és —penso jo— un dels aspectes més importants del grup de Sabadell, aspecte del qual ningú no ha parlat».

La primera intervenció més declaradament literària de la Colla es va produir en un certamen l'agost de 1920, que Oliver i Trabal van plantejar com un concurs pretesament seriós, amb un bon premi en metàl·lic i amb una intencionalitat antifloralesca. Van aconseguir enredar els prohoms sabadellencs de la Lliga Regionalista i van preparar «uns Jocs curosament prefabricats»: «Encarregarem la flor natural a en Josep Carner, la viola a mossèn Llorenç Riber, l'englantina a en Ventura Gassol, un conte a en Carles Soldevila, un estudi breu sobre un tema lingüístic al mestre Fabra...», explica Joan Oliver. Aquella acció del grup sabadellenc va posar en evidència tant l'humor provocatiu que practicaven com el lligam amb una tradició literària propera a l'àmbit noucentista.

En aquells inicis de la dècada dels vint, la Colla es fa present a la ciutat amb unes peculiars edicions «No me olvides», que recullen romanços humorístics, en què es fa burla de la burgesia local i del romanticisme espanyol més tronat. Joan Oliver i Francesc Trabal semblen estar al darrere d'aquests versos satírics, escrits de manera matussera en un castellà farcit de catalanismes. També, el tarannà plaga i l'afany de provocar es manifesten en el campament de Cala Pola, que Miquel Bach qualifica com el «segon muntatge escenogràfic» del grup sabadellenc. Joan Oliver ens en dona testimoni: «Plantarem una magnífica tenda al bosquet que hi ha —o hi havia— prop de la platja. Entre la porta del nostre habitatge i la sorra estenguérem una llarga catifa de les de passadís, [...]. Ens banyarem arran de mar en una banyera de zinc. [...] Entràvem al mar, els homes encabits en vells fraccs familiars i cofats amb barrets forts; les noies amb vestits de bany històrics, [...]». A banda de les ganes de divertir-se, aquesta mena de «teatre viu» es mirava amb sornegueria les convencions i les rutines de l'estiueig burgès.

Al llarg de les primeres activitats col·lectives i, sobretot, de les col·laboracions al *Diari de Sabadell* es va constituint un grup, liderat pels escriptors Joan Oliver, Francesc Trabal i Armand Obiols, en què també hi van tenir una presència important els artistes Antoni Vila Arrufat i Ricard Marlet, el periodista Lluís Parcerisa, l'advocat Josep M. Trabal, el filòsof Miquel Carreras i el farmacèutic Joan Garriga. A partir d'abril de 1926, comptaran amb un estatge social propi, el Casino dels Senyors. Miquel Bach ens en dona detalls: «Era un local farcit d'andròmines i fòtils extravagants. A la sala havien dibuixat un drac per divisa amb la llegenda "Estem voltats de pocavergonyes". Els llibres de la biblioteca, dedicats pels respectius autors, eren clavats pel mig a la paret amb claus d'enllatar. Seien en butaques de barberia i havien emmarcat les taques de floridura de les parets del menjador. Al pati havien erigit el "monument a la cosa", una estàtua de pom d'escala amb coll d'aletes i llacet negre recobert amb una espessa capa de goma aràbiga per protegir-lo de la intempèrie. Una habitació era dedicada a "museu de les coses robades", —«sostretes per nosaltres mateixos en cases de gent rica, petits objectes de poc valor, però curiosos...», com recordava Joan Oliver—. El safareig buit servia de guardaroba i al passadís d'entrada una gran prestatgeria al mig del pas filtrava els visitants segons el calibre abdominal, paròdia de la faula bíblica dels escollits.»

Un fet determinant per a la clarificació d'objectius de la Colla de Sabadell és l'inici de la dictadura de Primo de Rivera (1923), que restringeix la llibertat política i posa traves a la vida cultural. Per lluitar contra aquesta situació adversa per al catalanisme i per a la llengua es tractava, com ha apuntat Jordi Castellanos, de «multiplicar els esforços de connexió amb el públic». Es en aquest sentit que s'entén la implicació de la Colla en una plataforma periodística com el *Diari de Sabadell*. Precisament, Joan Oliver hi publica el 16 de setembre de 1923 un article ben significatiu, «Pàtria i Cultura», que Miquel Bach ha qualificat de «salconduit» del grup sabadellenc per ingressar a la redacció del *Diari* i que té una certa intencionalitat de manifest. Hi defensa l'obligació de treballar, «sense treva ni limitació», amb un «patriotisme pur —sense segadors ni quatre barres ni visques—», en l'elevació «espiritual» de la ciutat i, seguint l'exemple de l'Associació de Música, contribuir a superar el

«monopoli» de Barcelona, «en el que fa referència a les manifestacions artístiques». El problema de l'actitud militant en el terreny de la cultura i del compromís polític catalanista serà el xoc frontal amb la censura del règim dictatorial.

No és d'estranyar que el *Diari de Sabadell* publiqui el 19 de juny de 1924 un avís significatiu («A nostres amics i llegidors»), després de rebre una amonestació del delegat governatiu: «omirem durant la anormalitat present tot caire polític, tot comentari i tota susceptibilitat en els nostres escrits». Recomana «als nostres estimats col·laboradors» que posin èmfasi en temes locals i en la informació esportiva. A més, proposen unes seccions d'informació estrangera i de moda i una novel·la de fulletó, amb la intenció de donar «tota l'amenitat possible». De fet, Trabal, Oliver i Obiols en prenen nota, perquè a partir d'aquest anunci iniciaran algunes de les seves col·laboracions més sonades. Si s'havien de tractar temes locals, es publica una divertida polèmica dels barbers, en què Oliver, amb el pseudònim de Florentí Carvallà i Cot, fent-se passar per barber, es mostra indignat davant d'un article («Els barbers, el tren del Nord i demà m'afaitaràs si no és dilluns») d'un tal Senyor Banyeta (així signa Francesc Trabal la secció, que més tard titularà «De cara a la paret»), perquè discuteix que els professionals del gremi hagin acordat fer festa i no treballar els dilluns. I, també, s'ofereix una sorprenent informació esportiva sobre un partit de futbol titulada «C.D. Prosa i Vers contra Pintura Decorativa F.C.», signada Llum de Peu i que té un acabament sensacional: «...els gols guanyats per ambdues parts contendents rebassen el número ja respectable de 8 per arribar al de 9. El número imparell indica sens dubte que hi hagué un vencedor el nom del qual omitem per no augmentar la seva pena». Per arrodonir les instruccions del *Diari* per evitar la censura, l'anomenat Senyor Banyeta informa sobre una notícia que sembla d'abast local i que detalla l'alarma creixent davant d'un incendi terrible que, a la fi, resulta que s'ha produït a l'infern.

Plenament instal·lats en la redacció del *Diari de Sabadell*, la converteixen en «un dels nostres més eficaços centres d'operacions». La Colla hi practica un humorisme i un tarannà façciós que comença a ser present en molts dels textos del diari. Joan Oliver ens ha relatat que s'esdevenia en aquella sorprenent redacció del *Diari*: «Publicàvem falses notícies “de societat” —entre d'altres el prometatge de l'hereu d'un Montagut i la pubilla d'un Capulet—, ressenyes d'actes no celebrats, amb els noms dels possibles i gairebé inevitables concurrents. L'extracte del discurs d'un prohòmic era rematat amb aquestes paraules: “He dit”, acabà dient l'orador, amb fermesa». Un imaginari enviat especial al “Tour de France” firmava uns reportatges setmanals sobre la popular competició, inventats de cap a peus, però molt més amens que els autèntics. Ens empescàvem un cas de bruixeria, amb entrevistes i totes les circumstàncies que podien donar-li interès i versemblança. Multiplicàvem els pseudònims entre els quals n'hi havia de tan poca-soltes com “Casa de Quatre Pisos”, “Orella Dreta” o “Lit de Matrimoni” (aquest darrer era també el nom del gat d'en Trabal)».

Com ha remarcat Marc Comadran: «Tot —també els seus pseudònims— passa a ser susceptible de ser transformat per l'humor. Fins i tot la seva literatura, fins aleshores tan deutora d'aquell arbitrarisme que Obiols anomenava de “domini serè, total”, entra en una segona fase caracteritzada per l'experimentació i el joc de tipus humorístic». Potser el guany més considerable d'aquesta visió alhora literària i periodística, passada pel filtre de l'humor, és treure transcendència de manera crítica tant a la realitat del moment com a la mateixa literatura. Sobretot Armand Obiols, però també Oliver i Trabal, manifesten un interès especial a polemitzar a favor de la qualitat literària. Perquè, en el fons, consideren que la literatura, especialment en èpoques d'indigència política, es converteix en un dels espais fonamentals de creació i de representació col·lectiva de la pròpia identitat.

Una de les accions del grup sabadellenc al *Diari*, que permet desemmascarar els poetes jocfloralescos, la planteja Armand Obiols a «Jocs d'esperit, divina poesia!». Proposa un sonet amb espais buits que cal completar, en dona les rimes i una mínima estructura. Parada la trampa, Obiols es recrea amb

sarcasme en els poetes incauts que han acceptat el repte. Així, a un d'ells li dedica aquestes paraules: «En l'ànima del senyor Rodolf Gorina sostenen ruda batalla un camàlic i un zulú. Si tingués temps començaria una enquesta a base de les possibilitats de cada combatent. Jo apostaria pel zulú». A Joan Ribas Fornell, «pseudònim segons sembla del Joan Arús», li ve a dir que l'interès del seu sonet «rau principalment en tot el que pugui tenir de mediocritat i bona fe», tot i que considera la idea general del poema «una mica tronada». L'únic que salva i elogia és el sonet de Florentí Carvallà i Cot (un dels pseudònims de Joan Oliver), tot que alguns dels versos tenen un destinatari molt clar: «A fora hi ha la nit i l'Obiols mig pet», «Seràs dins l'alba clara, oh Armand, una ombra dura, / cap tèrbol i nocturn i cor sense ventura / companys inseparables sobre un mateix camí». Obiols fa una anàlisi detallada i atenta del sonet per destacar-ne l'humor i l'actitud irònica, això que troba a faltar en els altres poetes que es deixen dur pel sentimentalisme o la vulgaritat. I acaba amb una sentència: «[...] l'humorisme —el veritable humorisme, entenem-nos— és simplement una qüestió de profunditat». Una afirmació que rebla una altra d'ell mateix: «avui dia el millor humorista és l'escriptor que escriu en sèrio»

Francesc Trabal té una presència important i continuada al *Diari de Sabadell*, amb les seccions «De cara a la paret» —que signa amb el pseudònim de Senyor Banyeta— i, a partir de 1926, «D'un dia a l'altre» —que ja apareix amb el seu nom. Demostra una facilitat considerable per passar de l'estirabot a l'apunt costumista, de la situació còmica al comentari sentencios, de la crítica civilista a la declaradament literària. Destaquen les seves escenes de promesos o els diàlegs de carrer entre el Senyor Falsilla i el Senyor Cartipàs. Tots aquests personatges expressen l'obvietat, la banalitat i l'absurditat del llenguatge que, molt sovint, dificulten la comunicació i l'entesa. Trabal sempre ens sorprèn amb unes paraules inesperades, amb una observació pintoresca, amb una reflexió feliç, amb un punt de vista cordial. Els seus articles, encara que tractin temàtiques que podem considerar llunyanes, conserven una gràcia i un atractiu perennes: «S'hi ha fixat? Van molt de pressa, eh?»; «Es que l'Estevet del Senyor Esteve ara fa versos?»; «No ho sabreu mai per què hi vivim [a Sabadell]: si voleu, la gràcia d'aquest poble és aquesta: que no en té cap ni una». Alhora, és capaç de mostrar entusiasme davant de les circumstàncies literàries del seu temps: «Quina joia haver deixat els jocs florals per dedicar-nos a altres coses! Quina joia haver deixat de redactar manifestos electorals a deu pessetes la plana, per ordenar una novel·la». O encapçala alguns dels seus articles amb un títol inexplicable, com «La tècnica de la impopularitat»; que en alguna ocasió identifica amb «l'art de crear-se enemics» i dona consells com aquests: «...de primer, cerquin algun enemic, vostè mateix provoqui'l, inventi'l i, si no en troben, no hi ha remei, que algun amic seu es presti a semblar-ho i en faci [...]. És necessari. Una tècnica com qualsevol altra: una tècnica arravatadora, [...], que facilita enormement excel·lir en un art molt interessant: l'art (ja és cosa vella) de crear-se enemics».

Joan Oliver publica, des del primer moment, articles, contes i poemes al *Diari de Sabadell*. La ironia i la sàtira es troben al darrere de les seves col·laboracions més literàries. Amb el pseudònim Feliu Camp de la Sang presenta un conjunt de narracions, en contra de la mediocritat i la hipocresia burgeses, que acabaran formant part del seu primer llibre: *Una tragèdia a Lil·liput* (1928). Però és com a Joan Pendonista que prodiga versos indicatius de les facècies de la Colla. És el cas del sonet *La brava cosa*, que es fa ressò d'una expedició nocturna per trencar fanals i carregar la culpa a la manca de vigilància municipal: «Menat per la fretura de fer mal, / —damnat instint que rarament s'imposa— / i pensant portà a cap "la brava cosa", / una vegada vaig petar un fanal». Entre el setembre de 1926 i el gener de 1928, Oliver signa la secció «Degotís», amb el pseudònim de Pere Quart. Són, sobretot, unes proses breus que es refereixen a l'actualitat i donen mesura d'un escriptor que sap combinar la ironia continguda i elegant apresada en Josep Carner i la força expressiva de la llengua. Així, el 13 d'octubre de 1926 apareix el «degotís» següent: «Molts marits es pensen ésser fidelment adorats, pel fet que llurs mullers són unes incomparables cuineres». Joan Oliver juga amb el llenguatge i ens fa entrar en la multiplicitat de sentits de la bona literatura.

Armand Obiols —pseudònim de Joan Prat— és qui assumeix la tradició crítica que provenia de Josep Carner i Joaquim Folguera i que continuarà amb Carles Riba. Amb una cultura literària excepcional, una gran capacitat analítica i una visió implacable, considera necessari desmuntar les actituds anacròniques i oferir uns criteris de rigor i d'exigència que orientin el públic i l'escriptor. La seva lluita contra la mediocritat i la manca de qualitat genera polemiques considerables i es fa una anomenada de crític despietat. Ell mateix s'hi referia en un dels seus articles: «Resulta —finalment— que en lloc d'haver-hi un Armand Obiols que labora i medita n'hi ha mitja dotzena: un d'èpic, un de cinic, un de petulant, un d'agressiu, un de mala persona, i un de vehemències immediates». Tanmateix, no s'ha d'oblidar que Obiols comença a ser conegut al *Diari de Sabadell* com a poeta, dedicació que va conservar al llarg de la seva vida, encara que el seu esperit crític i la seva autoexigència li van desestimar la publicació. Sortosament, aquesta obra poètica s'ha anat editant gràcies a la bona feina de la Fundació La Mirada.

Durant els mesos de setembre i octubre de 1925, Francesc Trabal, Armand Obiols i Joan Oliver inicien una campanya al *Diari de Sabadell* per a la creació d'una biblioteca pública a la ciutat. Retrobem, per tant, la Colla implicada en l'activisme intens que la caracteritza, amb la voluntat de contribuir a dotar Sabadell dels instruments culturals propis de la modernitat. Un pas important en aquesta política serà la creació d'una «nova editorial d'aire modern», les Edicions La Mirada. Un any enrere, a la tardor de 1924, es reunien al Marquet de les Roques, un casalot espectacular d'estil modernista propietat de la família Oliver a la vall d'Horta de Sant Llorenç de Munt, els tres factotums de la Colla amb Josep Carner, Carles Riba i Guerau de Liost. Els havien servit «un berenar-sopar rústic, però substancios i ben regat». El mateix Oliver explica l'esdeveniment: «A l'hora del cafè hom atacà el motiu d'aquell encontre: l'editorial projectada per la "colla de Sabadell". Ja fosquejava. Protegits per la penombra, els tres joves es tornaren més loquaços. Breument: Carner, Bofill i Riba aprovaren sense reserves l'esquema que els acabàvem de sotmetre, així com la maqueta que havia dissenyat Ricard Marlet, excel·lent dibuixant i gravador al boix, i realitzat Joan Sallent, notabilíssim impressor, tots dos sabadellencs».

Les Edicions La Mirada neixien amb una voluntat de modernitat i cosmopolitisme. I, també, amb una clara perspectiva cultural, perquè els promotors estaven disposats a editar allò que sabien que era poc comercial. En definitiva, Trabal tenia ben assumida la intencionalitat de l'editorial: «La Mirada és una lliga d'escriptors, uns "escriptors associats" que porten a cap un pla d'edicions, minuciosament controlat, amb una base, és clar, d'obres nostres». Conscient que era una jugada arriscada, ho comenta amb la seva loquacitat fascinant: «Tenim escriptors de primera fila altament addictes. Com que no volem fer-nos cap torreta, podem publicar el que ens sembla realment bo, lliures de suggestions extraliteràries. Aquest programa pot semblar càndid. Què us dire? En el fons intentem assassinar el risc». Obres de Josep Carner, Carles Riba, Guerau de Liost, Josep Pla, Agustí Esclasans, Antoni Rovira i Virgili, Joan Sacs [Feliu Elias], C. A. Jordana, Carles Soldevila, J. M. Millàs-Raurell, Josep M. de Sagarra i, és clar, de Joan Oliver i Francesc Trabal, es van editar entre 1925 i 1930. També van publicar romanços i estampes. Cal remarcar la implicació de Ricard Marlet, membre de la Colla, tant en la maqueta de la col·lecció com en l'elegant logotip editorial.

L'any 1925 publiquen el primer títol de La Mirada: *L'any que ve*, signat per Francesc Trabal, però amb la col·laboració de gairebé tots els membres de la Colla (concretament, Antoni Vila Arrufat, Ricard Marlet, Lluís Parcerisa, Josep Maria Trabal, Joan Oliver, Armand Obiols i Miquel Carreras). El llibre aplega una mena d'acudits il·lustrats, de manera volgudament desmanyotada, que transmet el que Josep Carner, en el pròleg, va qualificar d'«Humor Indeliberat, Difós, Secret, dins l'Automatisme Tradicional de les Paraules Obvies». En el fons, es tractava de materialitzar una visió artística desacomplexada i moderna, enmig de la qual el llenguatge i l'humor volien jugar un paper determinant. El llibre va esdevenir un escàndol, tant pel seu llançament literal des del balcó del local de la Colla —l'anomenat Casino dels Senyors— com perquè arribava a mans dels compradors embolcallat amb una faixa que

n'impedia veure el contingut i que, en més d'un cas, va provocar sorolloses i irades reclamacions.

Sembla indubtable que el pas per la Colla de Sabadell i el paper fonamental que hi van tenir Joan Oliver, Francesc Trabal i Armand Obiols va deixar una petjada important en les respectives obres literàries, en la seva trajectòria intel·lectual i en l'activisme cultural que van saber mantenir en les circumstàncies històriques i personals més difícils. Quan Pere Calders s'hi refereix, i lloa tant la capacitat de «desintoxicar» un ambient intel·lectual massa rígid, com d'oferir una «proposta de llibertat» a les generacions posteriors, remarca aspectes que hauríem de tenir sempre presents a l'hora de parlar d'aquell famós grup sabadellenc que encara ens enlluerna. I potser, fins i tot, com afirma Calders, la Colla de Sabadell és capaç de «convocar-nos» per revitalitzar, a través de la cultura, la societat en què ens ha tocat viure i per insistir en el dinamisme que proclama el seu lema «sacrossant»: «La qüestió és no estar mai parat».

